

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24.11.2015, sp. zn. 21 Cdo 4529/2015, ECLI:CZ:NS:2015:21.CDO.4529.2015.1

Číslo: 109/2016

Právní věta: Pro rozhodnutí soudu podle § 30 o. s. ř. (§ 138 o. s. ř.) není významné, zda účastník podal žádost o ustanovení zástupce z řad advokátů v řízení sporném, nesporném, exekučním či jiném řízení upraveném v zákoně o zvláštních řízeních soudních.

Soud: Nejvyšší soud

Datum rozhodnutí: 24.11.2015

Spisová značka: 21 Cdo 4529/2015

Číslo rozhodnutí: 109

Číslo sešitu: 10

Typ rozhodnutí: Usnesení

Hesla: Ustanovení zástupce

Předpisy: § 30 o. s. ř. ve znění od 01.01.2014
§ 30 předpisu č. 292/2013Sb.

Druh: Rozhodnutí ve věcech občanskoprávních, obchodních a správních

Sbírkový text rozhodnutí:

Nejvyšší soud zrušil usnesení Krajského soudu v Ostravě ze dne 12. 5. 2015, sp. zn. 14 Co 162/2015, jakož i usnesení Okresního soudu v Ostravě ze dne 5. 3. 2015, sp. zn. O P 423/2004, a věc vrátil Okresnímu soudu v Ostravě k dalšímu řízení.

I.

Dosavadní průběh řízení

1. Rozsudkem Okresního soudu v Ostravě ze dne 7. 10. 2004, č. j. 42 P a Nc 134/2004, P 423/2004-29, byla (mimo jiné) schválena dohoda rodičů o úpravě výkonu rodičovské zodpovědnosti k nezletilé pro dobu do i po rozvodu, podle níž nezletilá byla svěřena do výchovy matky a otec se zavázal platit na její výživu s účinností od 1. 11. 2004 částku 1 000 Kč měsíčně.
2. Dne 16. 6. 2014 podal otec návrh na zrušení vyživovací povinnosti k nezletilé a současně požádal o ustanovení zástupkyně pro řízení z řad advokátů (JUDr. Z. D.), odůvodněnou tím, že „sám není schopen řádně sepsat návrh a obhajovat se“ a že „mu jeho finanční a celková životní situace neumožňuje platit si právního zástupce“, neboť jeho jediným příjmem je invalidní důchod, který od ledna 2014 činí 9 122 Kč měsíčně.
3. Okresní soud v Ostravě usnesením ze dne 5. 3. 2015, č. j. O P 423/2004-334, návrh otce na

ustanovení zástupce pro řízení zamítl. Dospěl k závěru, že v současné době nejsou splněny podmínky pro to, aby otci mohl být (tak jako v předchozím řízení) ustanoven zástupce, neboť jednak soudu nezaslal zprávu o svém aktuálním zdravotním stavu (nesprávně uvedeno „prohlášení o majetkových poměrech“) a kromě toho nelze dovodit „potřebu ochrany zájmu otce“. V řízení „o novou úpravu výživného“ pro nezletilou totiž „nejde o zájmy otce jako takové, ale především o zájem nezletilého dítěte“. „Není zde žádný konkrétní důvod k obavám z poškození práv nezletilé, která bude v řízení zastoupena orgánem sociálně-právní ochrany dětí“, přičemž jde o řízení nesporné, v němž je soud povinen z úřední povinnosti zjišťovat veškeré skutečnosti důležité pro rozhodnutí, a nelze ani dovodit, že „by se jednalo o věc skutkově nebo právně natolik složitou, že by ochrana zájmů otce ustanovení zástupce vyžadovala“.

4. K odvolání otce Krajský soud v Ostravě usnesením ze dne 12. 5. 2015, č. j. 14 Co 162/2015-343, usnesení soudu prvního stupně potvrdil, neboť se ztotožnil s jeho závěrem, že nejsou splněny předpoklady pro to, aby otci byl ustanoven zástupce z řad advokátů. Podle jeho názoru není pro posouzení důvodnosti otcovy žádosti „až natolik podstatné, zda doložil či nedoložil lékařskou zprávu o svém aktuálním zdravotním stavu, nýbrž to, že musejí být splněny předpoklady uvedené v ustanovení § 30 o. s. ř.“. Jakkoliv by na straně otce bylo možno dovodit, že tyto předpoklady splňuje, jelikož je poživitelem invalidního důchodu ve výši 9 122 Kč měsíčně, není splněna další podmínka, a to potřeba ochrany jeho zájmů jakožto účastníka řízení. S touto „problematikou se okresní soud vypořádal zevrubným a naprosto správným způsobem, kdy poukazuje na charakter nyní probíhajícího řízení s tím, že věc péče soudu o nezletilé je řízením ovládaným zásadou vyšetřovací, která znamená, že soud je z úřední povinnosti povinen zjišťovat veškeré skutečnosti důležité pro rozhodnutí, aniž by byl vázán návrhy účastníků ohledně provádění dokazování“. Jestliže soud v řízení postupuje takovýmto způsobem, nelze v „žádném případě vyvozovat závěr, že by ochrana zájmů otce jako účastníka řízení vyžadovala ustanovení zástupce, resp. zástupce z řad advokátů“.

II.

Dovolání a vyjádření k němu

5. Proti tomuto usnesení odvolacího soudu podal otec dovolání a současně požádal o ustanovení zástupce z řad advokátů (JUDr. Z. D.) pro dovolací řízení.

6. Okresní soud v Ostravě usnesením ze dne 24. 7. 2015, č. j. P 423/2004-366, otci ustanovil zástupcem pro dovolací řízení advokátku JUDr. Z. D. Dospěl k závěru, že „podmínky pro osvobození otce od soudního poplatku jsou splněny“, neboť na rozdíl od „řízení o nové úpravě výživného pro nezletilou“, v němž zastoupení otce není s ohledem na charakter řízení povinné, musí být dovolatel, který nemá právnické vzdělání, v dovolacím řízení zastoupen advokátem, jímž musí být dovolání sepsáno.

7. Otec v doplnění dovolání, sepsaném soudem mu ustanovenou zástupkyní, dovozuje přípustnost dovolání z ustanovení § 237 o. s. ř., neboť má za to, že napadené rozhodnutí odvolacího soudu závisí na vyřešení otázky procesního práva, která v rozhodování dovolacího soudu dosud nebyla vyřešena, a to, „zda je možné rozlišovat mezi sporným řízením a řízením ve věcech péče o nezletilou v souvislosti s ustanovením zástupce účastníkovi ve smyslu § 30 o. s. ř.“. Nesouhlasí se závěry soudů obou stupňů, že i kdyby doložil lékařskou zprávu o svém aktuálním zdravotním stavu, nebyla by potřeba ochrany jeho zájmů dána vzhledem k nespornému charakteru řízení a zájmu nezletilé. Podle čl. 37 odst. 2 Listiny základních práv a svobod má totiž každý právo na právní pomoc v řízení před soudy a jinými státními orgány či orgány veřejné správy od počátku řízení, přičemž toto právo se nevztahuje pouze na sporná řízení, a tudíž charakter řízení není relevantní. Pokud jsou předpoklady podle ustanovení § 30 o. s. ř. splněny, tak jako v daném případě, musí soud návrhu na ustanovení zástupce vyhovět bez ohledu na charakter řízení (viz např. rozhodnutí Krajského soudu v Ústí nad Labem sp. zn. 12 Co 768/99). Z toho vyplývá, že je zcela irrelevantní, že řízení „o určení výživného“ je ovládáno zásadou

vyšetřovací a že hlavní zájem je na straně nezletilého dítěte, jelikož „tato skutečnost nemá žádný vliv na právo jiného účastníka být zastoupen“. Navrhl, aby usnesení odvolacího soudu bylo zrušeno a aby mu věc byla vrácena k dalšímu řízení.

III.

Přípustnost dovolání

8. Podle ustanovení § 1 odst. 1 zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních (který nabyt účinnosti dnem 1. 1. 2014), podle tohoto zákona projednávají a rozhodují soudy právní věci stanovené v tomto zákoně. Nestanoví-li tento zákon jinak, použije se občanský soudní řád (odstavec 2).

9. Jelikož řízení o zrušení vyživovací povinnosti k nezletilé bylo v dané věci zahájeno dne 16. 6. 2014 a napadené rozhodnutí odvolacího soudu bylo vydáno dne 12. 5. 2015, Nejvyšší soud jako soud dovolací (§ 10a občanského soudního řádu) dovolání projednal a rozhodl o něm podle zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních (dále též jen „z. ř. s.“), a zákona č. 99/1963 Sb., občanského soudního řádu, ve znění účinném od 1. 1. 2014 (srov. čl. II bod 2 zákona č. 293/2013 Sb.) – dále jen „o. s. ř.“. Po zjištění, že dovolání bylo podáno včas, oprávněnou osobou – účastníkem řízení (§ 240 odst. 1 o. s. ř.), proti rozhodnutí odvolacího soudu, kterým bylo skončeno odvolací řízení, se nejprve zabýval otázkou přípustnosti dovolání.

10. Řízení ve věcech péče soudu o nezletilé jsou od 1. 1. 2014 upravena v části druhé hlavy páté zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, v jeho ustanoveních § 466 až 469.

11. Podle ustanovení § 30 z. ř. s. dovolání není přípustné proti rozhodnutí podle hlavy páté části druhé tohoto zákona, ledaže jde o rozsudek o omezení nebo zbavení rodičovské odpovědnosti, pozastavení nebo omezení jejího výkonu, o určení nebo popření rodičovství nebo o nezrušitelné osvojení.

12. Protože rozhodnutí odvolacího soudu, jímž potvrdil usnesení soudu prvního stupně, kterým otci v řízení o zrušení vyživovací povinnosti nebylo vyhověno jeho žádosti o ustanovení zástupce z řad advokátů, není rozhodnutím podle hlavy páté části druhé zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, nýbrž rozhodnutím procesním, o němž soud rozhoduje podle občanského soudního řádu (§ 30 o. s. ř.), nevylučuje ustanovení § 30 z. ř. s. přípustnost dovolání proti takovému rozhodnutí; současně platí, že přípustnost dovolání (§ 237 až 238a o. s. ř.) je oprávněn zkoumat jen dovolací soud (srov. § 239 o. s. ř.).

13. Dovoláním lze napadnout pravomocná rozhodnutí odvolacího soudu, pokud to zákon připouští (§ 236 odst. 1 o. s. ř.).

14. Není-li stanoveno jinak, je dovolání přípustné proti každému rozhodnutí odvolacího soudu, kterým se odvolací řízení končí, jestliže napadené rozhodnutí závisí na vyřešení otázky hmotného nebo procesního práva, při jejímž řešení se odvolací soud odchýlil od ustálené rozhodovací praxe dovolacího soudu nebo která v rozhodování dovolacího soudu dosud nebyla vyřešena nebo je dovolacím soudem rozhodována rozdílně anebo má-li být dovolacím soudem vyřešena právní otázka posouzena jinak (§ 237 o. s. ř.).

15. Dovolací soud dospěl k závěru, že dovolání otce je přípustné podle ustanovení § 237 o. s. ř., a to jednak z důvodu, že odvolací soud se při řešení otázky procesního práva – výkladu a aplikace ustanovení § 30 o. s. ř. (§ 138 o. s. ř.) odchýlil od ustálené rozhodovací praxe dovolacího soudu, a dále pro řešení otázky, zda při rozhodnutí soudu podle ustanovení § 30 o. s. ř. (§ 138 o. s. ř.) je významné, že účastník podal žádost o ustanovení zástupce z řad advokátů v řízení ve věci péče o

nezletilého, která v rozhodování dovolacího soudu dosud nebyla vyřešena.

IV. Důvodnost dovolání

16. Po přezkoumání napadeného usnesení odvolacího soudu ve smyslu ustanovení § 242 o. s. ř., které provedl bez jednání (§ 243a odst. 1 věta první o. s. ř.), Nejvyšší soud dospěl k závěru, že dovolání je důvodné.

17. Podle ustanovení § 30 odst. 1 o. s. ř. účastníku, u něhož jsou předpoklady, aby byl soudem osvobozen od soudních poplatků (§ 138), předseda senátu ustanoví na jeho žádost zástupce, jestliže je to nezbytně třeba k ochraně jeho zájmů. O tom, že může tuto žádost podat, je předseda senátu povinen účastníka poučit.

18. Vyžaduje-li to ochrana zájmů účastníka nebo jde-li o ustanovení zástupce pro řízení, v němž je povinné zastoupení advokátem (notářem), ustanoví mu předseda senátu v případě uvedeném v odstavci 1 zástupce z řad advokátů (odstavec 2 tohoto ustanovení).

19. Podle ustanovení § 138 odst. 1 o. s. ř. na návrh může předseda senátu přiznat účastníkovi zčásti osvobození od soudních poplatků, odůvodňují-li to jeho poměry a nejde-li o svévolné nebo zřejmě bezúspěšné uplatňování nebo bránění práva; přiznat účastníkovi osvobození od soudních poplatků zcela lze pouze výjimečně, jsou-li proto zvlášť závažné důvody, a toto rozhodnutí musí být odůvodněno.

20. V posuzované věci dospěl odvolací soud při svém rozhodnutí o žádosti otce o ustanovení zástupce z řad advokátů k závěru, že „jakkoli by na straně otce bylo možno dovodit, že předpoklady podle ustanovení § 30 o. s. ř. splňuje, jelikož je poživatelem invalidního důchodu ve výši 9 122 Kč měsíčně, není splněna další podmínka, a to potřeba ochrany jeho zájmů jakožto účastníka řízení“ vzhledem k charakteru řízení „o novou úpravu výživného“, které je ovládáno zásadou vyšetřovací. S tímto závěrem odvolacího soudu dovolací soud nesouhlasí.

21. Dospěl-li totiž odvolací soud k závěru, že by na straně otce bylo možno dovodit, že předpoklady pro osvobození od soudních poplatků splňuje, jelikož je poživatelem invalidního důchodu ve výši 9 122 Kč měsíčně (a k tomuto závěru dospěl i Okresní soud v Ostravě v usnesení ze dne 24. 7. 2015, č. j. P 423/2004-366, jímž mu ustanovil zástupce z řad advokátů pro dovolací řízení s odůvodněním, že podmínky pro osvobození otce od soudních poplatků jsou splněny), nemělo být – při nezměněném skutkovém základu ohledně poměrů otce – k rozhodnutí o ustanovení mu zástupce přistoupeno teprve až pro účely dovolacího řízení. Nejvyšší soud totiž ve své ustálené rozhodovací praxi opakovaně dospěl k závěru, že nelze dost dobře akceptovat úvahu, že – při nezměněných poměrech účastníka – jeho poměry odůvodňují ustanovení mu zástupce z řad advokátů ve smyslu ustanovení § 30 o. s. ř. pro dovolací řízení, avšak neodůvodňovaly takový postup pro řízení předcházející; hlediska pro rozhodnutí o ustanovení zástupce z řad advokátů účastníku podle ustanovení § 30 o. s. ř. jsou zde totiž stále stejná (srov. například odůvodnění usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. 3. 2011, sp. zn. [21 Cdo 1093/2010](#), ze dne 26. 2. 2014, sp. zn. [21 Cdo 987/2013](#), uveřejněného pod číslem 67/2014 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek, ze dne 12. 6. 2014, sp. zn. [26 Cdo 1928/2014](#), či ze dne 15. 9. 2015, sp. zn. [21 Cdo 2802/2015](#)). Od tohoto právního názoru dovolací soud nemá důvod se odchýlit.

22. Za správný nelze považovat ani názor odvolacího soudu (jakož i soudu prvního stupně), že samotná povaha řízení o zrušení vyživovací povinnosti otce k nezletilé je natolik jednoduchá, že nevyžaduje zastoupení otce. Zda ochrana zájmů účastníka, který nemá právnické vzdělání, vyžaduje ustanovení zástupce z řad advokátů, musí soud posoudit vždy v poměrech konkrétní věci, přičemž

okolnost, že řízení o zrušení vyživovací povinnosti je ovládáno zásadou vyšetřovací [spočívající v tom, že soud je z úřední povinnosti povinen zjišťovat veškeré skutečnosti důležité pro rozhodnutí, že přitom není omezen na skutečnosti, které uvádějí účastníci, a že provede i jiné důkazy potřebné ke zjištění skutkového stavu, než byly účastníky navrhovány (§ 20 odst. 1 a § 21 z. ř. s.)] a že ve věci péče o nezletilého je soud vždy povinen přihlížet k zájmu nezletilého, neznamená, že ochrana jeho zájmů ustanovení zástupce nevyžaduje (srov. čl. 37 odst. 2 Listiny základních práv a svobod, podle kterého má každý právo na právní pomoc v řízení před soudy od počátku řízení). Ochrana zájmů účastníka - bez ohledu na to, zda jde o řízení sporné, nesporné, exekuční či jiné řízení upravené v zákoně o zvláštních řízeních soudních - bude vyžadovat ustanovení zástupce z řad advokátů zejména v případech, kdy nepůjde o zřejmě bezúspěšné uplatňování nebo bránění práva (§ 138 odst. 1 o. s. ř.). Otázkou, kdy jde o zřejmě bezúspěšné uplatňování práva, se Nejvyšší soud zabýval např. v již citovaném usnesení ze dne 26. 2. 2014, sp. zn. [21 Cdo 987/2013](#).

23. Z uvedeného vyplývá, že napadené usnesení odvolacího soudu není správné; protože nejsou podmínky pro jeho změnu, Nejvyšší soud je zrušil (§ 243e odst. 1 o. s. ř.). Vzhledem k tomu, že důvody, pro které bylo zrušeno rozhodnutí odvolacího soudu, platí i na usnesení soudu prvního stupně, zrušil dovolací soud i toto rozhodnutí a věc vrátil Okresnímu soudu v Ostravě k dalšímu řízení (§ 243e odst. 2, věta druhá, o. s. ř.).